

**Іванов А.М.**

*кандидат економічних наук, доцент,  
професор кафедри підприємництва та туризму  
Одеського національного морського університету;  
докторант  
Державного торговельно-економічного університету*

**Ivanov Andrii**

*PhD in Economic, Associate Professor,  
Professor of the Department of Entrepreneurship and Tourism  
Odesa National Maritime University;  
Doctorate  
State University of Trade and Economics*

## **ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ТРК УКРАЇНИ**

**Анотація.** Стаття присвячена актуальним питанням фінансово-економічного стану підприємств, які є одними з найважливіших у складі туристично-рекреаційного комплексу та відносяться до підприємств спорту, виконуючи елементарні види рекреаційної діяльності у складі спортивного рекреаційного комплексу, підприємств фізичної культури та спорту. Досліджено, що станом на 2020 рік в Україні відбулося скорочення обсягів фінансування з бюджету держави підприємств ФКтаС ТРК майже на 92,3% зі змінами у структурі джерел фінансування видатків. Виявлені негативні тенденції щодо фінансування підприємств ФКтаС ТРК з боку громадських організацій майже на 100%. Дослідження фінансового стану підприємств ФКтаС ТРК довели, що питома вага з них є неприбутковими, що гальмує подальші можливості їх економічного розвитку та інвестування. Аналіз рентабельності операційної діяльності у розрізі спеціалізації підприємств ФКтаС ТРК довів їх рентабельність. Зважаючи на вищезазначені економічні аспекти функціонування підприємств ФКтаС ТРК, зроблено висновок щодо необхідності залучення до їх ефективного функціонування потужних державних та приватних інвестицій, а також зміни пріоритетів з боку різних державних та недержавних інстанцій щодо важливості окремих підприємств, які діють у складі ТРК.

**Ключові слова:** підприємства, підприємства фізичної культури та спорту (підприємства ТтаС), туристично-рекреаційний комплекс (ТРК), туризм, фінансово-економічний стан.

**Вступ та постановка проблеми.** У функціонуванні туристично-рекреаційного комплексу України важливу роль відіграють підприємства фізичної культури та спорту, забезпечуючи споживачам туристичних послуг послугу активного відпочинку. Ці підприємства входять до складу спортивного підкомплексу і формують спортивно-оздоровчий рекреаційний кластер з набором підприємств елементарного виду туристично-рекреаційної діяльності.

Однак на сьогоднішній день питання економічного стану підприємств фізичної культури та спорту (далі – підприємства ФКтаС) у складі туристично-рекреаційного комплексу (далі – ТРК) в українських реаліях існування доволі мало досліджені.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження управління підприємствами належать багатьом вченим зі світовим ім'ям, а також українським науковцям, але в рамках даного дослідження слід виділити роботи Пришляка К., Ярославського А. та Колосова А. [1–3]. Теоретичним аспектам функціонування підприємств туристично-рекреаційного комплексу присвячені наукові праці сучасних дослідників туристичного бізнесу Бейдика О. [4], Любіцевої О. [5], Масляка П. [6], Монастир-

ського В. [7], Покоłodної М. [8], Стафійчука В. [9] та інших. Питання соціально-економічного розвитку підприємств фізичної культури та спорту розглянуті у роботі Романенка С. [10]. Але зміст та економічні складові розвитку підприємств фізичної культури та спорту у складі ТРК України майже не досліджені в українській науці.

**Метою статті** є аналіз фінансово-економічних складових сучасного стану розвитку підприємств ФКтаС та розробка пропозицій щодо удосконалення їх діяльності у складі ТРК України.

**Результати дослідження.** До складу підприємств ФКтаС ТРК відносяться: фізкультурно-оздоровчі підприємства, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури, фізкультурно-спортивні товариства.

Станом 2020 року (пізніше статистичні данні відсутні з причин воєнного стану в Україні) свідчать про скорочення обсягів фінансування підприємств ФКтаС ТРК. Так, за період 2015- 2020 рр. загальні видатки на розвиток досліджуваних підприємств скоротилися на 81,9%, а фінансування з державного бюджету на 92,3%. Таке скорочення видатків

пов'язано із погіршенням загальної економічної ситуації та спрямуванням коштів на фінансування збройних сил України та забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, розвитку транспортної інфраструктури тощо.

Протягом досліджуваного періоду відбулися суттєві зміни у структурі джерел фінансування видатків (перерозподіл видатків між державним та місцевими бюджетами) (табл. 1).

У 2015 році питома вага державного бюджету структурі фінансових джерел становила 23%, а місцевих регіональних бюджетів – 46,1%. У 2020 питома вага державного бюджету скоротилася до 10%, а місцевих бюджетів зросла до 87,7%. Даний перерозподіл джерел фінансування пов'язаний із реалізацією реформи децентралізації, за якої фінансування значної частини гуманітарної сфери перейшло на рівень районних бюджетів та ОТГ. В результаті зазначеної реформи за 2018–2020 рр. питома вага фінансування підприємств ФКтаС ТРК у структурі видатків з бюджетів ОТГ зросла з 3,4% до 42,2%, що є позитивною тенденцією, оскільки саме на рівні ОТГ створюються та фінансуються основні проекти та програми з розвитку підприємств ФКтаС ТРК відповідно до потреб населення. Такий підхід також розширює можливості для розвитку проектів у сільській місцевості та віддалених територій від центрів ОТГ. Разом з цим більшість ОТГ залишаються фінансово неспроможними для збільшення обсягів цього фінансування, оскільки обмежені наявними бюджетними надходженнями та необхідністю забезпечення пріоритетності видатків на фінансування соціально-захисних статей.

Негативними тенденціями щодо фінансування розвитку підприємств ФКтаС ТРК є скорочення майже на 100% ролі громадських організацій спортивно-оздоровчого спрямування.

Значимо, що 95% бюджету витрачається на фінансування підприємств ФКтаС в системі освітніх закладів та закладів спортивної майстерності

та олімпійської підготовки. Розвиток підприємств, які входять до складу ТРК, критично не отримують фінансування. У таблиці 2 наведено структуру бюджетних видатків на фінсування підприємств ФКтаС ТРК за основними статтями витрат у 2020 р.

Як бачимо з таблиці 2, усі видатки групуються на поточні та капітальні у співвідношенні 73,5% до 26,5% (2020 рік). Найбільші видатки з блоку «поточні видатки» приходяться на оплату праці фахівцям, які задіяні у підприємствах ФКтаС ТРК – 39,6% у загальній структурі видатків, чи 404647,6 тис. грн. Найменший показник поточних видатків – на соціальне забезпечення працівників – 0,4%, чи 3628,4 тис. грн.

Капітальні видатки в цілому у 2020 році склали 270736,2 тис. грн., що складає менше третини від видатків усіх видів. На капітальний ремонт та реконструкцію спортивно-оздоровчих споруд з державного бюджету витрачається 104208,7 тис. грн. (10,2% від загальної структури видатків. На 26954,7 тис. грн. більше бюджетних видатків у порівнянні з видатками на капітальний ремонт та реконструкцію спортивно-оздоровчих споруд. В цілому слід сказати, що даний бюджет не можна вважати бюджетом розвитку.

Тенденції капітальних видатків на розвиток інфраструктури функціонування підприємств ФКтаС ТРК – доріг, які сполучають підприємства, центри, пункти, закладів охорони здоров'я, інформаційних центрів і т.д., слід вважати негативними.

Динаміка капітальних видатків з бюджетів усіх рівнів на фінансування спорту в Україні наведена на рис. 1.

Так, починаючи з 2015 включно по 2019 рік спостерігається арифметичне зростання капітальних видатків з бюджетів усіх рівнів. Піком був 2019 рік, в якому загальна сума видатків склала 3123822,48 тис. грн. Починаючи з 2020 року та за нашими не підкріпленими цифрами думками відбувається скорочення показника капітальних видатків. Поясненням може стати факт суттєвого перерозпо-

Таблиця 1

**Зміни у структурі джерел фінансування видатків на функціонування підприємств ФКтаС ТРК**

Джерела фінансування	2015		2018		2019		2020		Всього
	млн грн / % у структурі		млн грн / % у структурі		млн грн / % у структурі		млн грн / % у структурі		
Усього видатків	5643,0	100	10778	100	964,3	100	1023,0	100	-81,9
З держбюджету	1338,1	23,7	3702,5	34,4	95,1	9,9	103,6	10,1	-92,3
З місцевих бюджетів	2603,9	46,1	6448,7	59,8	831,3	86,2	896,9	87,7	-65,6
з них									
Обласних	840,0	14,9	2367,7	59,8	831,3	86,2	896,9	87,7	-94,6
Районних та міст обласного підпорядкування	1340,5	23,8	2894,9	26,9	340,6	35,3	259,0	25,3	80,7
Міських, сільських та селищних рад	423,3	7,5	825,2	7,7	168,0	17,4	161,3	15,8	-61,9
ОТГ	–	–	361,	3,4	190,4	19,7	431,3	43,2	–
Позабюджетних надходжень	57,7	1,0	627,0	5,8	37,8	3,9	22,6	2,2	-60,9
Громадських організацій	1643,4	29,1	84,2	0,8	2,7	0,3	0,4	0,0	-100,0

Джерело: розраховано за даними [11]

## Структура бюджетних видатків (за статтями) на розвиток підприємств ФКтаС ТРК у 2020 р.

Показник	Обсяг видатків, тис. грн.	У загальній структурі, %
Видатки усіх видів	1023002	100
Поточні видатки. З них:	752265,4	73,5
Заробітня плата	404647,6	39,6
Нарахування заробітню плату	90720,0	8,9
Комунальні послуги та електроенергія	31152,2	3,0
Соцзабезпечення	3628,4	0,4
Проведення спортивних заходів	118734,1	11,6
Закупівля спортобладнання	79342,2	7,8
Видатки на інші заходи та послуги	24040,9	2,4
Капітальні видатки. З них:	270736,2	26,5
Капремонт та реконструкція будівель	104208,7	10,2
Закупівля спортобладнання довгострокового користування	35364,1	3,5
Будівництво нових споруд	131163,4	12,8

Джерело: [11]

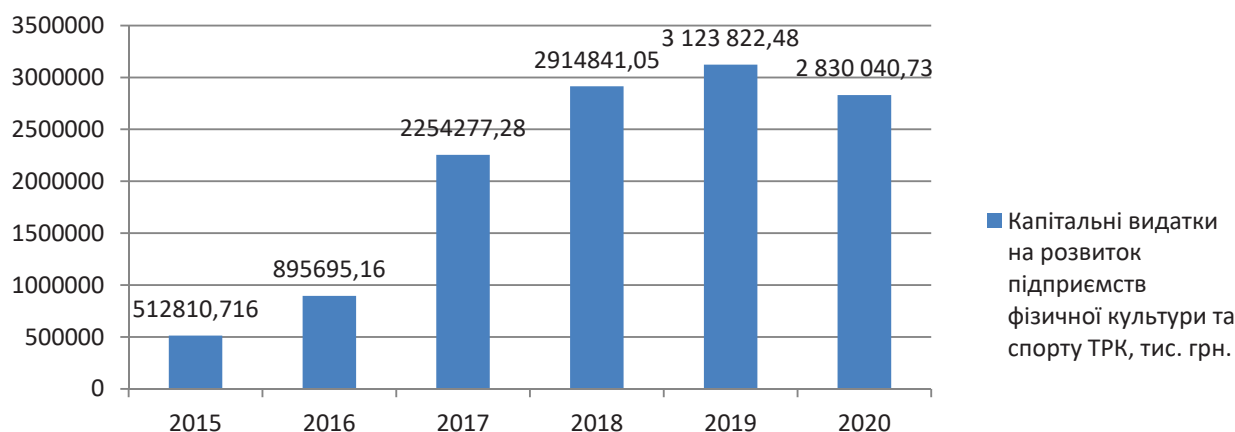


Рис. 1. Динаміка капітальних видатків з бюджетів усіх рівнів на фінансування підприємств ФКтаС ТРК в Україні

Джерело: побудовано за даними [11]

ділу бюджетних видатків на інші сфери господарювання, оскільки під час війни країна поставила пріоритети на збільшення фінансування інших підприємств при одночасному скороченні фінансування фізкультурно-оздоровчих підприємств, центрів фізичного здоров'я населення, центрів фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективів фізичної культури, фізкультурно-спортивних товариств тощо.

Об'єктивним стає розуміння того факту, що терміново необхідно як на рівні держави, так і на рівні приватного сектору знаходити альтернативні джерела інвестиційних ресурсів для розвитку підприємств ФКтаС ТРК, розставляючи пріоритети між підприємствами. Наприклад, на території ТРК, який сьогодні знаходиться на окупованій росією території України, першочерговим є фінансування саме тих підприємств, які є «ядроутворюючими» – профільних центрів фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, санаторіїв, профіляторіїв та баз від-

починку, де мало місце розвитку ідей реабілітації, оздоровлення, віддаючи перевагу малим приватним підприємствам.

Чемпіонат Європи з футболу 2012 року, який частково був проведений в Україні, довів, що саме завдяки поєднанню державного та приватного інвестування, можливий ефективний розвиток підприємств ФКтаС як окремих ТРК регіонів України, так і ТРК України в цілому. Найбільшими інвесторами в цей період були підприємства великого та середнього бізнесу. Але дані інвестори в більшості втратили свій бізнес після закінчення чемпіонату у 2012 році. У 2019 та 2020 рр. інвестування здійснювалося виключно переважно представниками малого бізнесу, серед яких були підприємства, які спеціалізуються на наданню послуг активного спортивно-оздоровчого туризму.

У таблиці 3 наведено фінансово-економічні показники господарської діяльності підприємств ФКтаС ТРК.

Фінансові результати діяльності підприємств ФКтаС ТРК України

Рік	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
	Питома вага у загальній кількості підприємств, %	тис. грн	Питома вага у загальній кількості підприємств, %	тис. грн
2015	55,0	41458,2	45,0	2628416,3
2016	58,0	1206762,1	42,0	2233607,6
2017	57,6	338806,7	42,4	2250185,9
2018	60,3	227888,4	39,7	752018,3
2019	62,3	670902,3	37,7	1323945,5
2020	49,4	687906,6	50,6	2029137,3

Джерело: узагальнено автором за даними [11]

Як бачимо з табл. 3, за період дослідження, починаючи з 2015 по 2020 рік відбувалися незначні зміни у розподілі підприємств, які отримали прибуток та підприємствами, які отримали збиток. В цілому за всі досліджувані роки (без даних 2021–2024 років) фінансові результати діяльності підприємств ФКтаС ТРК були неприбутковими.

Обсяги фінансових збитків впродовж 2015–2020 років є вищими, ніж прибутки. Дана соціально-економічна ситуація є системним наслідком недосконалої державної політики щодо сфери туризму та рекреації, в результаті чого більшість підприємств відійшли у тіньовий ринок. Дана ситуація посилилася об’єктивністю, яка склалася в результаті обмежень діяльності підприємств в період Covid-19 та у постковідний період та посилилася внаслідок військової агресії з боку росії.

Результати рентабельності операційної діяльності стадіонів та великих спортивних споруд, спортклубів, фітнес-центрів та спеціалізованих підприємств, розташованих на території ТРК, надані на рис. 2.

Так, у 2015 та 2016 роках усі спеціалізовані підприємства мали від’ємне значення щодо показника операційної рентабельності. У 2017 році так само, як і у попередні роки, підприємства ФКтаС ТРК

мали мінусові відмітки операційної діяльності, крім підприємств, які не відносяться до спортивних споруд, клубів, фітнес-центрів. А у 2018 році, навпаки, позитивне сальдо операційної рентабельності мали спортивні споруди, клуби та фітнес-центри. У 2020 році жоден з досліджуваних видів спеціалізованих підприємств не показав позитивні тенденції щодо операційної рентабельності.

Вважаємо, що на сьогоднішній день потреби у ефективному функціонуванні підприємств ФКтаС ТРК різних спеціалізацій є для держави вкрай важливими, оскільки сьогодні посилюється проблема фізичного і морального відновлення потенціалу населення України – військових, колишніх військових, людей, які є переселенцями та осіб, які втратили своє жило внаслідок військових дій росії на території України, людей з інвалідністю тощо

Зважаючи на вищезазначені економічні аспекти функціонування підприємств ФКтаС ТРК, важливим є розробка та впровадження наступних заходів щодо фінансування підприємств ФКтаС ТРК (рис. 3):

Як бачимо з рис. 3, ефективне фінансування підприємств ФКтаС ТРК можливе лише при поєднанні фінансових заходів з боку держави та приватного бізнесу.

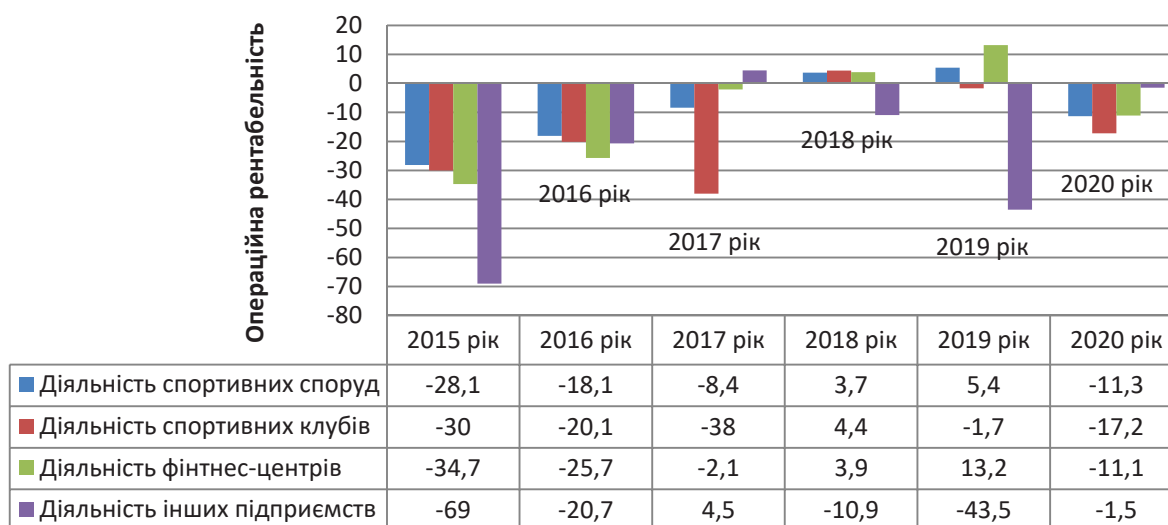


Рис. 2. Динаміка операційної рентабельності підприємств ФКтаС ТРК (за видами спеціалізації)

Джерело: побудовано за даними [11]

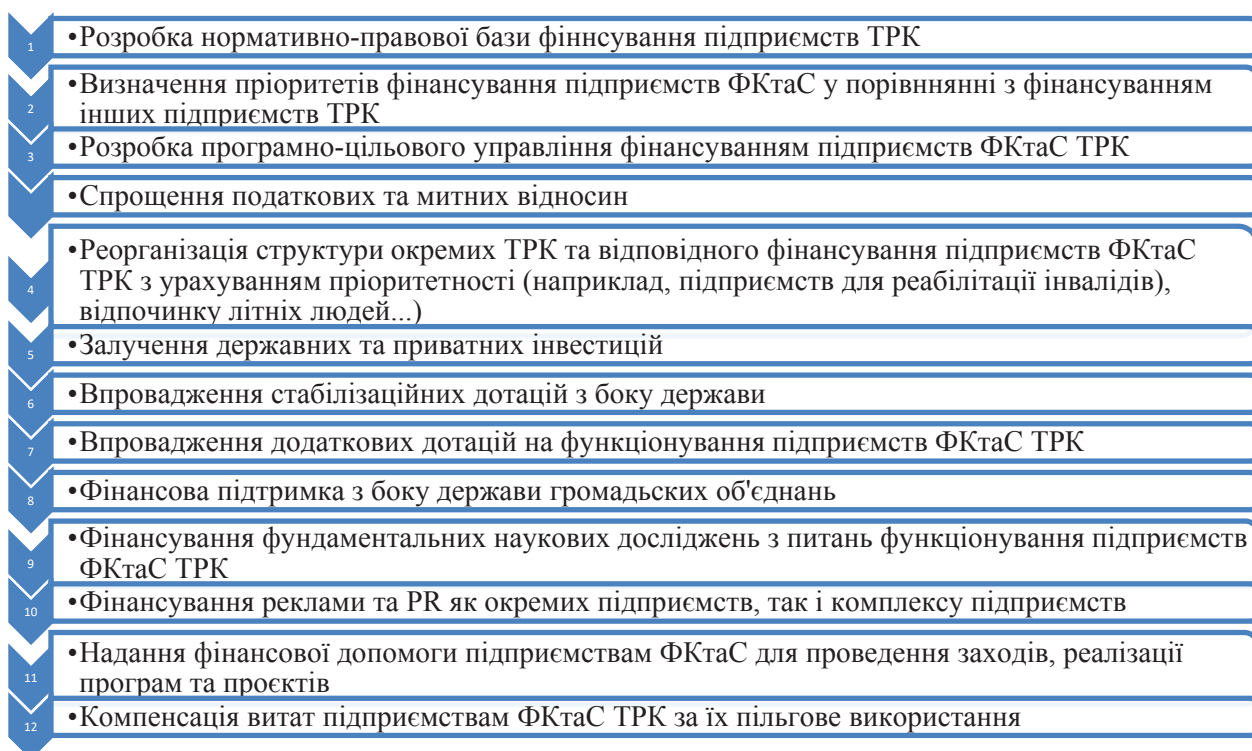


Рис. 3. Напрямки удосконалення системи фінансування підприємств ФКтаС ТРК

Джерело: розроблено автором

**Висновки.** Досліджено особливості фінансово-економічного стану підприємств фізичної культури та спорту, які є спеціалізованими у складі туристично-рекреаційного комплексу України: фізкультурно-оздоровчі підприємства, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури та фізкультурно-спортивні товариства.

Виявлені суттєві зміни у структурі джерел фінансування витрат на функціонування підприємств ФКтаС ТРК за 2015–2022 роки. По всіх показниках джерел фінансування (крім фінансування з районних та міст обласного значення) спостерігається скорочення. Фінансування з перерозподілу доходів ОТГ є найбільш перспективними.

За структурою державних витрат 95% бюджету витрачається на фінансування підприємств, які від-

носяться до освітніх закладів та закладів спортивної майстерності і олімпійської підготовки і лише 5% на фінансування підприємств ФКтаС, які є спеціалізованими і забезпечують туриста-споживача фізкультурно-оздоровчими послугами, а також послугами, що формують фізичне здоров'я туристів, які відносяться до різних соціальних груп, включаючи осіб з інвалідністю. Виявлено, що основною статтею у структурі витрат є витрати на оплату праці.

Аналіз капітальних інвестицій за рахунок коштів приватного сектору довів, що найбільш активними інвесторами є малі приватні підприємства.

Визначено, що важливим аспектом діяльності підприємств ФКтаС ТРК є підтримка їх на рівні держави шляхом зменшення податків та ефективна підтримка з боку приватного сектору.

#### Список використаних джерел:

1. Пришляк К.В. Гаррінгтон Емерсон і його 12 принципів продуктивності праці. URL: <https://vseosvita.ua/library/harrinhton-emerson-i-ioho-12-pryntsyviv-produktyvnosti-pratsi-584504.html>
2. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 20(3). С. 174–177.
3. Колосов А.М. Організаційна поведінка підприємства в умовах мінливого середовища (150 питань теорії і практики організації): монографія. Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2010. 344 с. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2849>
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
5. Любіцева О.О. Ринок туристських послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
6. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2008. 343 с.
7. Монастирський В.Р. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу: навч. посібник. Львів: ННБК «АТБ», 2022. 200 с.

8. Покоłodна М. Рекреаційна географія: навч. посібник. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2012. 275 с.
9. Стафійчук В.І. Рекреологія. Навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2006. 264 с.
10. Романенко С. Фінансово-економічні аспекти розвитку спортивно-оздоровчої сфери України. URL: [https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/ujae\\_2021\\_r03\\_a44.pdf](https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/ujae_2021_r03_a44.pdf)
11. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 24.10.2024).

#### References:

1. Pryshljak K. V. (2018) Gharrington Emerson i joho 12 pryncypiv produktyvnosti praci [Harrington Emerson and his 12 principles of productivity]. Available at: <https://vseosvita.ua/library/harrinhton-emerson-i-ioho-12-pryntsyviv-produktyvnosti-pratsi-584504.html> (accessed October 24, 2024). (in Ukrainian)
2. Jaroslavs'kyj A. O. (2018) Ekonomichna efektyvnist' dijalnosti pidpryjemstva: teoretychnyj aspekt [Economic efficiency of enterprise activity: theoretical aspect] *Naukovyj visnyk Uzghorod's'kogo nacional'nogho universytetu*, no. 20(3), pp. 174–177. (in Ukrainian)
3. Kolosov A. M. (2010) Orghanizacijna povedinka pidpryjemstva v umovakh minlyvogho seredovys'ha (150 pytanj teorii i praktyky orghanizaciji): monohrafija [Organisational behaviour of an enterprise in a changing environment (150 issues of organisational theory and practice): a monograph] Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalja, p. 344. (in Ukrainian)
4. Bejdyk O. O. (2021) Rekreatyjno-turyst's'ki resursy Ukrajinj: metodologija ta metodyka analizu, terminologija, rajonuvannja: monohrafija [Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning: a monograph]. Kyiv: VPC "Kyjiv's'kyj universytet", p. 395. (in Ukrainian)
5. Ljubiceva O. O. (2022) Rynok turyst's'kykh poslugh (gheoprostorovi aspekty) [The market of tourist services (geospatial aspects)]. Kyiv: Aljterpres, p. 436. (in Ukrainian)
6. Masljak P. O. (2008) Rekreatyjna gheohrafija: navch. posibnyk [Recreational geography: a textbook]. Kyiv: Znannya, p. 343. (in Ukrainian)
7. Monastyr's'kyj V. R. (2022) Pryrodni resursy i rekreatyjni kompleksy svitu: navch. Posibnyk [Natural resources and recreational complexes of the world: a textbook]. Lviv: NNVK "ATB", p. 200. (in Ukrainian)
8. Pokolodna M. (2012) Rekreatyjna gheohrafija: navch. Posibnyk [Recreational geography: a textbook]. Khark. nac. akad. mis'jk. ghosp-va. Kharkiv: KhNAMGh, p. 275. (in Ukrainian)
9. Stafijchuk V. I. (2006) Rekreatyivnija [Recreation]. Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Alterpres, p. 264. (in Ukrainian)
10. Romanenko S. (2021) Finansovo-ekonomichni aspekty rozvytku sportyvno-ozdorovchoi sfery Ukrainy [Financial and economic aspects of the development of the sports and recreation sector of Ukraine]. Available at: [https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/ujae\\_2021\\_r03\\_a44.pdf](https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/ujae_2021_r03_a44.pdf)
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed October 24, 2024). (in Ukrainian)

### FINANCIAL AND ECONOMIC PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS ENTERPRISES IN UKRAINE

**Summary.** The article considers the topical issue of the financial and economic status of physical culture and sports enterprises which are part of the tourist and recreational complex and form a sports subcomplex, which is the basis of the sports recreational cluster and includes, as an elementary type of tourist and recreational activity, physical culture and health enterprises, centres for physical health of the population, centres for physical culture and sports of persons with disabilities, physical culture groups, and physical culture and sports associations. The article shows that as of 2020, Ukraine has seen a significant reduction in the amount of funding from the State budget for physical culture and sports enterprises of the tourism and recreation complex by 92.3%, with changes in the structure of sources of expenditure financing towards a reduction in funding from the State budget by 10% and local budgets by 87.7%, which is due to the implementation of the decentralisation reform. The article reveals negative trends in the financing of physical culture and sports enterprises of the tourist and recreational complex by public organisations by almost 100% from 2015 to 2020. The financial condition of the studied enterprises has revealed that most of them are non-profit, which significantly limits their investment and financial opportunities for systemic development. Negative trends in the financing of physical culture and sports enterprises of the tourist and recreational complex of Ukraine have also been identified. It is concluded that small private enterprises are the main investors in these enterprises. The peak year of investment was 2011. In subsequent periods, there was a different dynamics of investment. In 2013, the volume of investments by large enterprises increased compared to the previous period, but in the following years (except for 2018) their activity decreased significantly. The analysis of the profitability of operating activities in terms of the specialisation of the studied type of enterprise proved their profitability. The author concludes that it is necessary to improve legislation, regulate issues related to attracting various sources of financing for enterprises, improve the business environment, improve tax and customs relations, create high-quality conditions for the development of human capital and invest in its training, structurally redistribute the financial system to ensure priority areas of development based on a review of the hierarchy and priority and redistribute cash flows that will be released to the corporations.

**Keywords:** enterprises, physical culture and sports enterprises (PCS enterprises), tourist and recreational complex (TRG), tourism, financial and economic situation.